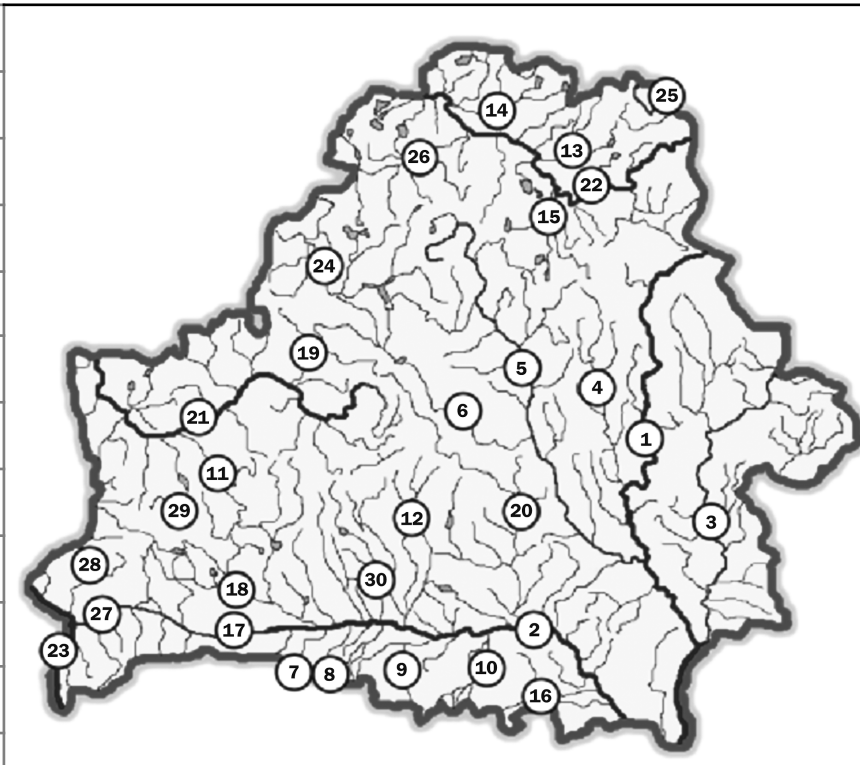

9 КЛАС

Сачыненне-апісанне па карціне В. Цвіркі «Прыпяць»

► Рэкі Беларусі.

1	Дняпро				
2	Прыпяць				
3	Сож				
4	Друць				
5	Бярэзіна				
6	Свіслач				
7	Стыр				
8	Гарынь				
9	Ствінга				
10	Убарць				
11	Шчара				
12	Случ				
13	Обаль	19	Заходняя Бярэзіна	25	Ловаць
14	Дрыса	20	Пціч	26	Дзісна
15	Ула	21	Нёман	27	Мухавец
16	Славечна	22	Заходняя Дзвіна	28	Лясная
17	Піна	23	Заходні Буг	29	Зяльвянка
18	Ясельда	24	Вілія	30	Лань

► Запоўніце табліцу на аснове паведамлення.

Мастак	
У якіх жанрах працаваў?	

Якая прырода прыцягвае?	
Што выяўляў на палотнах?	
Назва серыі, куды ўваходзіла карціна «Прыпяць», год напісання	
Узнагароды і званні	

► Запоўніце табліцу.

Пара года			
1. Што адлюстравана?	Пярэдні план	Сярэдні план	Задні план
2. Колеравая гама			
3. Уражанне ад карціны			

► А. Састаўленне плана.

План	
1. Уступ: а) звесткі пра жыццё і творчасць мастака (яго найбольш вядомыя карціны, асаблівасці выканання, напрамкі, стылі працы, гады актыўнай творчасці); б) даведка аб карціне (год стварэння, яе жанр, гісторыя стварэння, лёс карціны, пад уплывам якіх падзей напісана). 2. Асноўная частка (аналіз): а) сюжэт карціны; б) апісанне пярэдняга, сярэдняга і задняга планаў; в) дэталі, іх роля ў карціне; г) колеравая гама, асноўныя фарбы, іх роля ў карціне; д) сродкі выразнасці (кампазіцыя, перспектыва, святло і цень), роля гэтых сродкаў у выяўленні аўтарскай пазіцыі, ідэі карціны. 3. Заключэнне: а) уласнае меркаванне аб карціне; б) агульны аналіз і апісанне таго, што хацеў сказаць аўтар	
Частка	Фразы-канструктары

План	
Уступ	Перада мной твор... Карціна, якую мы разгледзім, называецца... Адна з найбольш цікавых карцін, якія я калі-небудзь бачыў(ла), — гэта... Я хацеў(ла) б расказаць пра свае ўражанні ад карціны...
Асноўная частка	Спачатку заўважаем... Мой погляд прыцягвае... На перэднім плане адлюстраваны(а)... У цэнтры ўвагі... Погляд засяроджваецца на... Злева віднеецца... Справа ад... размешчана... Акцэнт можна расставіць з дапамогай розных прыёмаў, а на карціне «Прыпяць» для гэтага выкарыстоўваецца сіні колер. (*Акцэнт — гэта вылучэнне прадмета, на якое павінна быць накіравана ўвага гледача.) Удалечыні можна ўбачыць (адрозніць)... На заднім плане размешчаны... Задні план карціны запоўнены... Дэталі на заднім плане дазваляюць пагрузіцца ў атмасферу... На заднім плане можна (нельга) ўбачыць дробныя дэталі... Кантраст цёплай колеравай гамы і халоднай дапамагае перадаць...
Заклучэнне	Калі гляджу на карціну... Аўтар хацеў паказаць (адлюстраваць)...

Кантрольнае сачыненне аб родным краі

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-апісанне?

Пра што можна паразважаць у асноўнай частцы?

План
1. Пачатак. 2. Асноўная частка: а) гістарычныя і геаграфічныя сімвалы; б) прырода; в) народ.

План
3. Заключная частка (абяцанне, клятва)

Напісанне заявы, аўтабіяграфіі

- Работу па ўзнаўленні ведаў пра стылі маўлення можна праводзіць па-рознаму (у залежнасці ад падрыхтоўкі класа).

1-ы спосаб. Работа ў групах. Кожная з чатырох груп атрымлівае табліцу, дзе неабходна ўзнавіць пройдзены матэрыял (у адпаведнасці з указаным стылем).

Стыль	
Функцыя	
Сфера выкарыстання	
Жанры	
Прыкметы	

Работа кожнай групы прэзентуецца. Такім чынам, сістэматызуецца матэрыял пра навуковы, гутарковы, мастацкі, публіцыстычны стылі.

2-і спосаб. Фронтальная работа.

Разгледзьце апорную схему. Праз якія аспекты характарызуецца стылі маўлення? (Функцыя (для чаго?), сфера выкарыстання (дзе?), жанры (якім чынам?), прыкметы (як? які?)

- Практыкаванне «Суаднясенне».

Задача: прачытайце і ўстанавіце адпаведнасць.

А. Дакументы, якія павінны дакладна адпавядаць прынятаму стандарту, бо ў іншым выпадку яны не будуць мець юрыдычнай сілы	1. Даведка (у тым ліку і медыцынская), заява, дагавор, даверанасць, квітанцыя, аўтабіяграфія
Б. Дакументы, якія маюць грамадска замацаваны агульны прынцып укладання, а моўныя сродкі і форма выкладу ў пэўнай ступені адвольныя	2. Пашпарт, дыплом, пасведчанне
В. Дакументы, што афармляюцца паводле ўстаноўленай формы	3. Характарыстыка, рэкамендацыя, дзелавыя паперы

Адказ: А_Б_В_

► Структура аўтабіяграфіі.

СТЫЛІ МАЎЛЕННЯ

НАВУКОВЫ

Функцыя: тлумачэнне навуковых фактаў

Сфера выкарыстання: у галіне навукі, адукацыі

Жанры: даклады, лекцыі, слоўнікі і інш.

Прыкметы: аб'ектыўнасць дадзеных, выкарыстанне тэрмінаў, складаных, няклічных сказаў і інш.

ГУТАРКОВЫ

Функцыя: наладжванне побытавых зносін

Сфера выкарыстання: неафіцыйныя, штодзённыя кантакты

Жанры: гутарка, жарт і інш.

Прыкметы: выказванне ўзнікае без папярэдняй падрыхтоўкі, жаргонныя і дыялектычныя словы, няпоўныя, клічныя сказы і інш.

ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ

Функцыя: уздзеянне, заклік да змен

Сфера выкарыстання: у галіне ідэалогіі, палітыкі

Жанры: прамова, рэпартаж, нарыс і інш.

Прыкметы: эмацыянальнасць, словы грамадска-палітычнага зместу, звароткі, клічныя, пабуджальныя сказы і інш.

АФІЦЫЙНЫ

Функцыя:

Сфера выкарыстання:

Жанры:

Прыкметы:

МАСТАЦКІ

Функцыя: паказ рэчаіснасці ў мастацкіх вобразах

Сфера выкарыстання: у літаратуры (паэзія, проза, драматургія)

Жанры: вершы, апавяданні, п'есы і інш.

Прыкметы: вобразнасць, выкарыстанне разнастайных моўных сродкаў (у залежнасці ад задумы мастака слова)

1. Прозвішча, імя, імя па бацьку.
2. Дата нараджэння.
3. Сям'я. Занятка бацькоў.
4. Калі і дзе закончана ўстанова адукацыі.
5. Асноўнае з працоўнай і грамадскай дзейнасці.
6. Занятка таго, хто піша аўтабіяграфію, на момант напісання дакумента.
7. Дата і подпіс.

СІМ'Я

Я, Баравікіна Татяна Татроўна, нарадзілася 19 верасня 1980 г. у горадзе Магілёве.

У 1998 годзе скончыла сярэднюю школу N 5 у горадзе Магілёве.

З верасня 1998 г. па чэрвень 2003 г. – студэнтка спецыяльна-журналісцкага факультэта прыватнай установы адукацыі "Інстытут парламентарызму і прадпрыемства". Спецыяльнасць па дыпламе – правазнаўства, кваліфікацыя – юрыст.

Скончыла курсы павышэння кваліфікацыі "Упраўленне аховай працы ў будаўнічай арганізацыі" (Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіраўнікоў і спецыялістаў прамясловасці Кадровы індустрыі).

З верасня 2004 г. па кастрычнік 2010 г. працавала ў закрытым акцыянерным таварыстве "Маргарытка" на пасадзе спецыяліста па кадрах (зволнілася па пагадненні бакоў).

Са снежня 2010 г. па лістапад 2012 г. працавала спецыялістам па кадрах 2-й катэгорыі ТД "Казаляе". За добрасумленнае стаўленне да сваіх службовых абавязкаў узнагароджана Граматай "Лепшы работнік" ТАА "Казаляе" 2011 года.

За мужам, маю адно дзіця.

Маці, Трыпцэўкіна Таліна Аляксандраўна, 1950 года нараджэння, пенсіянерка.

Бацька, Трыпцэўкін Пётр Міхайлавіч, 1951 года нараджэння, пенсіянер.

Муж – Баравікін Ван Кірылавіч, 1979 года нараджэння, інжынер па ахове працы ТД "Каптус".

Дачка – Баравікіна Алена Ваняўна, 2000 года нараджэння, школьніца.

► Практыкаванне «Карэктар».

Прачытайце. Вызначце недакладнасці, выправіце памылкі (пры наяўнасці).

Дырэктару ААТ «Галькова» Іванову П. Р. спецыяліста па рэкламе Жыліч Уладзімір Іванавіч		
Заява		
Прашу прадаставіць, калі ласка, водпуск без захавання зароботнай платы працягласцю 3 дні з 01.02.2023 па 03.02.2023 па сямейных абставінах.		
31.01.2023	Подпіс	У. І. Жыліч

Кантрольнае сачыненне на лінгвістычную тэму

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-разважанне?

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Лінгвіст, акадэмік, мовазнаўца, вучоны, філолаг, аўтар выказвання. Лічыў, сцвярджаў, разважаў, пісаў
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Афарызм, выказванне, думка, меркаванне, зацвярджэнне, выслоўе, слова. Дакладна, справядліва, бясспрэчна, зразумела. Не магу не пагадзіцца, я цалкам згодная, я падзяляю пункт гледжання, я вымушаны пагадзіцца, я падтрымліваю меркаванне. Несумненна меркаванне аўтара пра тое, што... Аўтар перакананы, што...; і такая ўпэўненасць апраўданая. Пакажам, дакажам, праілюструем, пацвердзім, прадэманструем

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць. На мой погляд, лічу, думаю, мне здаецца, на маю думку. Зразумела, вядома, безумоўна
1. Пачатак (дзе разгортваюцца падзеі?) 2. Асноўная частка (развіццё падзей + апісанне клёна): а) ствол; б) крона; в) памер (вышыня); г) таўшчыня		

Сачыненне-разважанне на дыскусійную тэму «Ці ўмеюць беларусы сябраваць?»

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-разважанне?

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць (Ці ўмеюць беларусы сябраваць?)	Па-мойму, я думаю, я перакананы, мне здаецца
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

10 клас

Кантрольнае сачыненне-разважанне на грамадзянска-патрыятычную тэму (пра вядомага земляка або іншых знакамітых асоб)

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-разважанне?

План		
Частка сачынення- разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Па-мойму, я думаю, я перакананы, мне здаецца
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

► Дадатковы матэрыял

Вядомыя гістарычныя асобы Беларусі

Барбара Радзівіл

Вялікая княгіня, каралева Польшчы.

Леў Сапега

Дзяржаўны і ваенны дзеяч, гетман Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, дыпламат, мысліцель. Адзін з галоўных стваральнікаў Статута ВКЛ (1588) — выдатнага помніка прававой і палітычнай думкі, па сутнасці першай канстытуцыі ў Еўропе.

Тадэвуш Касцюшка

Нарадзіўся ў Беларусі ў 1746 годзе, з'яўляецца нацыянальным героем Беларусі, Амерыкі і Польшчы. Кіраўнік нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 года ў Рэчы Паспалітай, прымаў удзел у вайне за незалежнасць ЗША.

Вядомыя вучоныя з Беларусі

Ігнат Дамейка

Нарадзіўся ў Беларусі ў 1802 годзе. Знакаміты геалаг, большую частку жыцця правёў у Чылі, дзе стаў нацыянальным героем. За свае дасягненні афіцыйна прызнаны ЮНЕСКА.

Іван (Ян) Чэрскі

Нарадзіўся ў маёнтку Свольна Віцебскай губерні ў 1845 годзе. Знакаміты вучоны-географ, геалаг, даследчык Сібіры, імем якога названы шэраг геаграфічных аб'ектаў.

Мікалай Судзілоўскі (псеўданім Нікалас Русель)

Нарадзіўся ў Магілёве ў 1850 годзе ў збяднелай дваранскай сям'і. Этнограф, географ, хімік, біёлаг, урач-генетык, рэвалюцыянер-народнік, першы прэзідэнт сената Гавайскіх астравоў. З 1892 года жыў на Гаваях, дзе адстойваў правы карэнных жыхароў.

Аляксандр Чыжэўскі

Нарадзіўся ў Гродзенскай вобласці ў 1897 годзе. Прызнаны вучоны, вывучаў біялагічнае ўздзеянне Сонца і Сусвету, у тым ліку суадносіны сонечнай актыўнасці з перыядамі войнаў у гісторыі чалавецтва.

Соф'я Кавалеўская

Першая ў свеце жанчына-прафесар матэматыкі паходзіць са шляхецкага беларускага роду. Дзяцінства правяла ў маёнтку Палібіна Віцебскай губерні, а ў 18 гадоў заключыла фіктыўны шлюб, каб паехаць за мяжу і займацца навукай. Працы прысвечаны матэматычнаму аналізу, механіцы, астраноміі.

Павел Сухі

Нарадзіўся ў г. Глыбокае Віцебскай вобласці ў 1895 годзе. Авіяканструктар, вынаходнік, адзін са стваральнікаў рэактыўнай і звышгукавой авіяцыі, аўтар паўсотні арыгінальных канструкцый самалётаў, больш за трыццаць з якіх былі пабудаваны і выпрабаваны.

Міхаіл Высоцкі

Нарадзіўся ў в. Семежава Мінскай вобласці ў 1928 годзе. Выдатны вучоны і канструктар, пад кіраўніцтвам якога ствараліся лепшыя аўтамабілі МАЗ, на працягу дзесяцігоддзяў генеральны канструктар па аўтамабільнай тэхніцы Беларусі. Аўтар 134 вынаходстваў і 17 патэнтаў. Герой Беларусі (2006).

Жарэс Алфёраў

Нарадзіўся ў Віцебску ў 1930 годзе. Удастоены Нобелеўскай прэміі па фізіцы ў 2000 годзе.

Вядомыя касманаўты з Беларусі

Пётр Клімук

Нарадзіўся ў в. Камароўка Брэсцкага раёна ў 1942 годзе. Першы беларускі касманаўт, ажыццявіў тры палёты ў складзе экіпажаў касмічных караблёў і арбітальных комплексаў, правёў у космасе 78,76 сутак. Вучоны ў галіне тэхнічных навук, двойчы Герой Савецкага Саюза.

Уладзімір Кавалёнак

Нарадзіўся ў в. Белае Мінскай вобласці ў 1942 годзе. Беларускі касманаўт, ажыццявіў тры палёты ў космас у якасці камандзіра экіпажа, правёў у космасе 216,38 сутак, у тым ліку ў адкрытым космасе 2,3 гадзіны. Вучоны ў галіне ваенных навук, двойчы Герой Савецкага Саюза.

Алег Навіцкі

Нарадзіўся ў г. Чэрвень Мінскай вобласці ў 1971 годзе. Першы беларускі касманаўт, які ўзначаліў у 2013 годзе экіпаж 34-й міжнароднай экспедыцыі на МКС. Да паступлення ў атрад касманаўтаў служыў ваенным лётчыкам, ветэран баявых дзеянняў, узнагароджаны медалямі Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі.

Вядомыя ў мастацтве беларусы

Марк Шагал

Нарадзіўся ў Віцебску ў 1887 годзе. Самы знакаміты ўраджэнец Беларусі, вядомы ва ўсім свеце як класік авангардызму ў выяўленчым мастацтве.

Лейб-Хаім Розенберг (псеўданім Леон Бакст)

Нарадзіўся ў Гродне ў 1866 годзе. Праслаўлены тэатральны мастак і сцэнограф, дэкаратар і мадэльер, партрэтyst і майстар станковага жывапісу, адзін з заснавальнікаў знакамітага аб'яднання «Свет мастацтва». Сусветную вядомасць заваяваў дзякуючы сумеснай рабоце з Сяргеем Дзягілевым, па запрашэнні якога бліскуча аформіў пастаноўкі легендарных «Рускіх сезонаў» у Парыжы.

Напалеон Орда

Мастак, кампазітар, ураджэнец в. Варацэвічы Пінскага павета. Стварыў больш за тысячу эскізаў збудаванняў Беларусі, Літвы, Польшчы, Францыі, якія з'яўляюцца каштоўнай крыніцай для гісторыкаў архітэктуры і рэстаўратараў Еўропы. У 2007 годзе 200-годдзе з дня нараджэння Н. Орды было ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Іван Хруцкі

Нарадзіўся ў мястэчку Ула Лепельскага павета Віцебскай губерні. Выдатны мастак, які распрацаваў уласны тып нацюрморта ў спалучэнні з партрэтам. У 2010 годзе 200-годдзе з дня нараджэння І. Хруцкага было ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Луіс Барт Маер

Нарадзіўся ў Мінску ў 1885 годзе. Кінематаграфіст найбольш вядомы як адзін з заснавальнікаў галівудскай кінастудыі «Метра-Голдвін-Маер», а таксама амерыканскай Акадэміі кінематаграфічных мастацтваў і навук. Прапанаваў штогод уручаць прэмію «Оскар».

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч

Пісьменнік, заснавальнік новай беларускай літаратуры і прафесійнай драматургіі, стваральнік першага беларускага тэатральнага калектыву, акцёр. У 2008 годзе 200-годдзе з дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча было ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Міхаіл Савіцкі

Нарадзіўся ў в. Звянячы Віцебскай вобласці ў 1922 годзе. Народны мастак Беларусі, аўтар амаль 200 палотнаў, стваральнік унікальнай серыі карцін «Лічбы на сэрцы», прысвечанай вязням канцлагераў. Многія работы атрымалі сусветную вядомасць. Герой Беларусі (2006).

Гаўрыла Вашчанка

Нарадзіўся ў в. Чыкалавічы Гомельскай вобласці ў 1928 годзе. Народны мастак Беларусі, жывапісец і педагог. «Чалавек года-92» і «Чалавек XX стагоддзя» (1993) па прызнанні Міжнароднага біяграфічнага цэнтру Кембрыджа. «Чалавек года-94» па версіі Амерыканскага біяграфічнага інстытута.

Уладзімір Мулявін

Яркі выканаўца, кампазітар і аранжыроўшчык, зборальнік беларускага фальклору, стваральнік легендарнага ансамбля «Песняры» (1970), які многія гады быў адным з самых папулярных у Савецкім Саюзе. Народны артыст БССР і СССР, кавалер ордэна Францыска Скарыны (2001). Імя Уладзіміра Мулявіна, які стаў беларусам па духу, а не па нараджэнні, увекавечана на Алеі зорак у Маскве (2001) і сталіцы «Славянскага базару» Віцебску.

Вядомыя палітыкі з Беларусі

Іосіф Гашкевіч

Нарадзіўся ў Рэчыцкім павеце Гомельскай вобласці ў 1814 годзе. Дыпламат, навуковец-усходазнавец, падарожнік, першы консул Расійскай імперыі ў Японіі, аўтар першага ў свеце японска-рускага слоўніка. Імем Гашкевіча названыя апісаныя ім віды насякомых і заліў у Паўночнай Карэі (Чосанман). 200-годдзе з дня нараджэння І. Гашкевіча ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Міхал Клеафас Агінскі

Дыпламат, палітычны дзеяч, удзельнік паўстання пад кіраўніцтвам Касцюшкі, таленавіты кампазітар. Знакаміты паланэз «Развітанне з Радзімай» напісаў у радавой сядзібе Агінскіх у Залессі (Гродзенская вобласць). 250-годдзе з дня нараджэння М. К. Агінскага ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Хаім Вейцман

Нарадзіўся ў в. Моталь (зараз Іванаўскі раён, Брэсцкая вобласць) у 1874 годзе. Выдатны хімік, чытаў лекцыі ў Швейцарыі і Вялікабрытаніі. Як актыўны сіяніст быў выбраны першым прэзідэнтам дзяржавы Ізраіль (1949) і застаўся на гэтай пасадзе да самай смерці (1952).

Андрэй Грамыка

Нарадзіўся ў в. Старыя Грамыкі Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці ў 1909 годзе. Дыпламат, у 1957–1985 гадах міністр замежных спраў СССР. Узначальваў савецкую дэлегацыю на канферэнцыі па стварэнні ААН, распрацоўваў Статут арганізацыі.

Знакамітыя асветнікі Беларусі

Францыск Скарына

Нарадзіўся ў Полацку ў 1486 годзе. Беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар. Пераклаў на беларускую мову і выдаў 23 кнігі Бібліі, першую — у 1517 годзе.

Святая Ефрасіння

Нарадзілася ў XII стагоддзі. Полацкая князеўна. Стала манахай у 12 гадоў і правяла жыццё, дапамагаючы бедным і будуючы цэрквы і манастыры па ўсёй Беларусі. Памерла ў час паломніцтва ў Іерусалім, яе мошчы вернуты ў Беларусь у 1910 годзе. Прылічана да ліку святых, ушаноўваецца як нябесная заступніца зямлі беларускай.

Чэмпіёны з Беларусі

Аляксандр Мядзведзь

Беларускі спартсмен і трэнер (вольная барацьба). Чэмпіён Алімпійскіх гульняў (1964, 1968, 1972), свету (1962, 1963, 1966, 1967, 1969–71). Прызнаны лепшым барцом вольнага стылю XX стагоддзя.

Вольга Корбут

Легендарная гімнастка заваявала чатыры залатыя алімпійскія медалі, тры з іх — на Алімпійскіх гульнях у Мюнхене (1972). У 1972 годзе прызнана лепшай спартсменкай свету.

Віталь Шчэрба

Беларускі спартсмен (спартыўная гімнастыка). Чэмпіён XXV Алімпійскіх гульняў (1992, Іспанія). Бронзавы прызёр XXVI Алімпійскіх гульняў (1996, ЗША). 14-разовы чэмпіён свету, 10-разовы чэмпіён Еўропы. Пераможца Гульняў добрай волі (1990, ЗША). Чэмпіён Універсіяд (1993, 1995). Лепшы спартсмен свету за дзесяцігоддзе (1991–2000).

Ігар Макараў

Заваяваў залаты медаль у дзюдо на Алімпійскіх гульнях у Афінах у 2004 годзе.

Юлія Несцяренко

Заваявала залаты медаль у бегу на 100 метраў на Алімпійскіх гульнях у Афінах у 2004 годзе.

Максім Мірны

Самы вядомы тэнісіст Беларусі, які заваяваў серыю міжнародных узнагарод у парным разрадзе і вывеў беларускую зборную на лепшае месца за ўсю яе гісторыю на Кубку Дэвіса.

Вікторыя Азаранка

Знакамітая беларуская тэнісістка, пераможца найбуйнейшых сусветных турніраў, алімпійская чэмпіёнка. У студзені 2012 года ўпершыню ў кар’еры ўзначаліла рэйтынг Жаночай тэніснай асацыяцыі (WTA). На Алімпіядзе-2012 у Лондане заваявала золата ў міксце (у пары з Максімам Мірным) і бронзу ў адзіночным разрадзе.

Дар’я Домрачава

Чатырохразовая чэмпіёнка, сярэбраны і бронзавы прызёр Алімпійскіх гульняў, двухразовая чэмпіёнка свету, пераможца і прызёр этапаў Кубка свету, заслужаны майстар спорту, Герой Беларусі. Па версіі прэміі Biathlon Award беларуская спартсменка названа лепшай біятланісткай 2010 года.

Аляксей Грышын

Фрыстайліст, які прынёс Беларусі першае ў гісторыі незалежнай дзяржавы золата зімовых Алімпійскіх гульняў (Ванкувер-2010), бронзавы прызёр Алімпіяды ў Солт-Лэйк-Сіці (2002).

Сяргей Мартынаў

«Кароль малакалібернай вінтоўкі», алімпійскі чэмпіён Лондана-2012, двухразовы бронзавы прызёр Алімпіяд у Сіднэі і Афінах, рэкардсмен свету: 600 ачкоў з 600 магчымых у стральбе лежачы з малакалібернай вінтоўкі.

Руслан Салей

Адзін з лепшых гульцоў у гісторыі беларускага хакея, капітан нацыянальнай зборнай. Першым з айчынных майстроў клюшкі дайшоў да фіналу Кубка Стэнлі.

Паводле матэрыялаў сайта belarus.by

Сачыненне-разважанне на аснове афарызма

Мастацка-стылістычныя сродкі, якія садзейнічаюць выразнасці афарызмаў

Рытарычнае пытанне — пытанне, пастаўленае не для адказу, а як сцвярджэнне; надае прыўзнятасць і паэтычнасць	Кандыдат ён можа быць, Працаўнік ці будзе? <i>М. Лынькоў</i> Калі няма таго свету, Чаму не вяртаюцца тыя, Што туды пайшлі? <i>М. Танк</i>
Паралелізм — дзве розныя думкі, што ствараюць адзіны, выразны вобраз	Саперніцтва з прыродай — непазбежнасць, Як непазбежнасць — розум у прыродзе. <i>В. Зуёнак</i>
Азначэнне: у першай частцы называецца якое-небудзь паняцце ці з’ява, у другой — раскрываецца сутнасць названага паняцця ці з’явы	Жыццё — парыў адвечнае красы; Душа паэта — плач і смех!.. <i>П. Трус</i>
Пропуск слоў, якія лёгка аднавіць	У кожнага — свой век. <i>М. Танк</i>

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	1–2 сказы на тэму афарызма (праца, каханне, прырода і г. д.). ...(аўтар афарызма) адзначаў, што... Магчыма, у яго (аўтара) жыцці былі моманты, калі... (некаторы час знаходзіўся па-за межамі краіны, моцна кахаў, адчуў здраду...) Я (веру, думаю, упэўнены), што так...
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Гэта яшчэ раз пацвярджае думку... Пытанне, заключанае ў афарызме, дазваляе... Параўнанне дазваляе ўявіць...

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
		Пра гэта сведчыць той факт, што...
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

Кантрольнае сачыненне-разважанне на аснове прыказкі

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-разважанне?

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Па-мойму, я думаю, я перакананы, мне здаецца
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

► Падвядзенне вынікаў.

Любіш узяць — любі і аддаць	Трэба дзякаваць чалавеку, калі ён дапамог, а не толькі «браць»; неабходна прывыкаць да таго, што ў жыцці не ўсё даецца лёгка, трэба прывыкнуць часам «аддаваць». Трэба быць удзячнымі тым людзям, што зрабілі табе дабро. У сучасным жыцці — і пра крэдыты
Добрае чуваць далёка, а дрэннае яшчэ далей	Дрэнная слава распаўсюджваецца хутчэй і далей, чым добрая. Ужываецца як адмоўная ацэнка чаго-, каго-небудзь дрэннага. <i>Паралель з апавесцю К. Чорнага «Насцечка»</i>
Ластаўка дзень пачынае, а салавей заканчвае	Ластаўка з раніцы цэлы дзень працуе, лётае па сваіх птушыных справах, корміць птушанят, а салавей увечары спявае песні, таму што завершаны працоўны дзень. І да світання спяваць можа. Так бы мовіць, бяздзейнасцю заняты, а не цяжкай працай. І чалавек гэтак жа рабіць павінен: працаваць, шмат працаваць,

	пакуль сонца не сышло, перарабіць як мага больш спраў. А песні — калі ўся праца зробленая. Тады і адпачываецца весялей
Рыхтуй летам сані, а зімой калёсы	Прыказка з'явілася ў тых часы, калі машын не было і людзі ездзілі на конях, запрэжаных летам у калёсы, а зімой у сані. Добры гаспадар ведаў, што паклапаціцца аб санях трэба яшчэ летам, тады і першы снег з маразамі не страшны. А зімовымі вечарамі варта падумаць ужо і пра лета, напрыклад, паправіць калёсы для перавозкі ўраджаю. Народная мудрасць паказвае на беражлівасць, запаслівасць, звычку да працы нашых продкаў. Зараней спланаваныя дзеянне, падзея, рашэнне маюць значны поспех, чым тых, што вырашаюцца за хвіліну (нарыхтоўка садавіны і гародніны, выбар навучальнай установы, пакупка нятаных рэчаў). <i>Паралель з байкай І. Крылова «Страказа і Муравей»</i>
Згода збірае, а нязгода растрасе	Пра непасрэдную залежнасць парадку, дабрабыту ад адносін паміж людзьмі ў сям'і, калектыве. <i>Паралель з казкай У. Караткевіча «Нямоглы бацька», апавяданнем М. Лупсякова «Мэры Кэт»</i>
Блізка відаць, ды далёка дыбаць	Не так і блізка што-небудзь, як здаецца. Гаворыцца ў дачыненні да таго, хто ідзе ці едзе. <i>Паралель з апавяданнем З. Бядулі «На Каляды к сыну» («Ужо здалёк відаць вежы цэркваў і касцёлаў, якія золатам у небе адліваюцца... Вось і мury рознафасонныя... Вось і гоман горада даходзіць да яе вушэй... Скора ўжо спраўдзіцца яе апошняе жаданне... У старых вачах бліснуў радасны аганёк...»)</i>
Новых сяброў набывай, ды старых не забывай	Прыказка пра сяброўства: уменне шанаваць сяброў, цаніць сяброўства
Лепш трошкі зрабіць, чым шмат нагаварыць	Прыказка пра працу і працавітасць. <i>Паралель з байкай К. Крапівы «Дзед і Баба», апавяданнем В. Карамазава «Дзальба кабанчыка», І. Навуменкі «Настаўнік чарчэння»</i>
Лёгка пасварыцца, цяжка памірыцца	У моманты запалу лёгка забыцца, што ў абодвух бакоў ёсць абгрунтаваныя пункты гледжання, і бывае цяжка прыйсці да вырашэння. Таму лёгка пасварыцца, але значна цяжэй памірыцца. <i>Паралель з апавяданнем А. Васілевіч «Сябры»</i>

Сачыненне-апісанне па карціне І. Пратасені «Хлеб»

► Запоўніце табліцу.

	Пярэдні план	Сярэдні план	Задні план
1. Што адлюстравана?			
2. Колеравая гама			
3. Уражанне ад карціны			

► Састаўленне плана.

План
1. Уступ: а) звесткі пра жыццё і творчасць мастака (яго найбольш вядомыя карціны, асаблівасці выканання, напрамкі, стылі працы, гады актыўнай творчасці); б) даведка аб карціне (год стварэння, яе жанр, гісторыя стварэння, лёс карціны, пад уплывам якіх падзей напісана). 2. Асноўная частка (аналіз): а) сюжэт карціны; б) апісанне пярэдняга, сярэдняга і задняга планаў; в) дэталі, іх роля ў карціне; г) колеравая гама, асноўныя фарбы, іх роля ў карціне; д) сродкі выразнасці (кампазіцыя, перспектыва, святло і цень), роля гэтых сродкаў у выяўленні аўтарскай пазіцыі, ідэі карціны. 3. Заключэнне: а) уласнае меркаванне аб карціне; б) агульны аналіз і апісанне таго, што хацеў сказаць аўтар

Сачыненне-апавяданне з апісаннем родных мясцін

► «Родныя мясціны».

Прапаную паслухаць (**аўдыёзапіс**) успаміны пра родныя мясціны прадстаўнікоў трох розных пакаленняў. Ваша задача: вызначыць «складаемыя» родных мясцін, а таксама агульнае і адрознае ў выказваннях.

► Састаўленне плана.

З якіх частак складаецца сачыненне-апавяданне з элементамі апісання?

План
1. Пачатак (дзе знаходзяцца родныя мясціны?)
2. Асноўная частка (дзеянні аўтара + апісанне родных мясцін): а) вёска, горад; б) лес, поле, луг, возера, рака, расліны, жывёлы, сябры...
3. Заключная частка (уражанне)

Сачыненне на лінгвістычную тэму

► Практыкаванне «Суаднясенне».

Раздзелы лінгвістыкі апісваюць мову з розных бакоў, гэта значыць маюць свой аб'ект вывучэння. Па азначэннях устанавіце адпаведнасць, запісаўшы адказ у выглядзе А1Б2В3Г4Д5.

Раздзел	Аб'ект
А. Фанетыка	1. Устойлівыя моўныя адзінкі
Б. Лексікалогія	2. Нормы вымаўлення
В. Марфеміка	3. Гукі
Г. Фразеалогія	4. Будова слова
Д. Арфаэпія	

Адказ: А_Б_В_Г_Д_ (А3Б5В4Г1Д2)

► Практыкаванне «Пільнае вока».

Прачытайце.

Ядуць там лыжкамі кампот
там п'юць са шклянак бутэрброд
з хлеба з сырам там цукаты
сушаныя ў печы суп з фасолляй
з мяса свежага катлеты
у талерках усё там вараць з соллю.

► Практыкаванне «Лічым уважліва».

Прачытайце сказ.

У вёсцы Алэг Уладзіміравіч сустрэў сястру маці брата свайго сябра.

Колькі чалавек сустрэў Алэг Уладзіміравіч у вёсцы? (1)

Расстаўце знакі прыпынку так, каб колькасць людзей была рознай.

Варыянты расстаноўкі знакаў прыпынку:

- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру, маці, брата, свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру, маці, брата свайго, сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру, маці, брата свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру маці, брата, свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру маці, брата свайго, сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру, маці брата, свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру маці брата, свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру маці, брата свайго сябра.
- У вёсцы Алег Уладзіміравіч сустрэў сястру, маці брата свайго сябра.

► Верш Таццяны Яцук.

Прачытайце. Якія знакі прыпынку ўжывае аўтар? Як вы лічыце, чаму кропкі стаяць пасля кожнага (амаль) слова?

Нараджаемся. Крычым. Здзіўляемся.
 Верым. Спадзяёмся і расцём.
 Пагаджаемся. Не пагаджаемся.
 Церпім. Засмучаемся. Жывём.
 Вырастаем. Набываем. Радуем.
 Думаем. Уздымаемся. Ідзём.
 Дасягаем. Спраўджваемся. Падаем.
 Устаём. Узнімаемся. Жывём.
 Любім. Не растрэчваемся. Згадваем.
 Спім. Гуляем. Крочым і плывём.
 Спадзяёмся. Верым. Не загадваем.
 Пераконваем. Гарым. Жывём.

Т. Яцук

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Па-мойму, я думаю, я перакананы, мне здаецца
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

► Дадатковы матэрыял

Знакі прыпынку і прыдуманы чалавекам, каб больш даходліва выказаць сваю думку, раскрываць сваё пачуццё.

Я. Сіпакоў

Жыццё — працяжнік

Дзіўна, але прыкмеціў, што не люблю двукроп'е — бо ўсё так ясна пасля няўмольнай ягонай перакананасці, — здаецца, думцы робіцца цесна ў гэтай сваёй скончанасці...

Мне даспадобы працяжнік, які стралою нясецца наперад, — ён пакідае думцы прастору...

Значыць, пішу не дзеля таго, каб расстаўляць кропкі над «і», — мусіць, не веру ў мажлівасць такую слова...

Пішу, спрабуючы большыць яснасць, якая здаецца мне непакіснай, што жыццё — як працяжнік, стралою нясецца наперад, — і ніколі не будзе ў ім скончаных фраз — толькі адзін няспынны, імклівы рух — адзін нястрымны вечны працяжнік...

А. Асташонак

Чалавек згубіў коску — стаў баяцца складаных сказаў, шукаў больш простыя фразы. За нескладанымі фразамі прыйшлі нескладаныя думкі. Потым ён згубіў клічнік і пачаў размаўляць ціха, з адной інтанацыяй — яго ўжо нішто не радавала і не абурала, ён да ўсяго ставіўся без эмоцый. Потым ён згубіў пыталнік і перастаў задаваць усякія пытанні. Ніякія падзеі не выклікалі ў яго цікавасці, дзе б яны ні адбываліся: у космасе, на Зямлі ці нават ва ўласнай кватэры. Яшчэ праз пару гадоў ён страціў двукроп'е і перастаў тлумачыць людзям свае ўчынкі. У канцы жыцця ў яго засталася толькі двукоссе: ён не выказваў ні адной уласнай думкі, ён увесь час каго-небудзь цытаваў. Так ён зусім развучыўся думаць і дайшоў да кропкі.

Беражыце знакі прыпынку!

Паводле А. Канеўскага

Дзеяслоў

За пазухай «каменняў» не насіў.
Імкнуўся побач быць з людскою бядаю.
Лічыў за сорам — па званку прасіць
Дапамагчы уладзіцца з работай.
Не здрадзіў пазітыву дзеяслоў
І у маім кавалачку жыццёвым...
...Я прымаўку: «Больш спраў —
тым меней слоў»
Лічу ў вершах і жыцці — Асновай!

В. Хадасевіч

Кантрольнае сачыненне-разважанне на маральна-этычную тэму

► Практыкаванне 269.

Для даведкі:

Квінтылійян Марк Фабій — рымскі паэт, пісьменнік, адвакат.

Публілій Сір — рымскі мімічны паэт.

Малоры Люсі — амерыканская пісьменніца.

Цыцэрон Марк Тулій — рымскі аратар, вучоны, філосаф.

Квінт Гарацый Флак — старажытнарымскі паэт.

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення- разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	1–2 сказы на тэму афарызма (чалавечнасць, чэснасць, канфліктнасць, дапамога). ...(аўтар афарызма) адзначаў, што... Я (веру, думаю, упэўнены), што так...
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса, у тым ліку правесці паралель з мастацкім(і) творам(і), дзейнасцю знакамітых людзей	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Гэта яшчэ раз пацвярджае думку... У жыцці часта назіраем... Пра гэта сведчыць той факт, што... Аднойчы быў выпадак, калі сам...
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

11 клас

Сачыненне-разважанне пра ролю кнігі ў жыцці чалавека

► **Прэзентацыя** «Самыя незвычайныя кнігі ў свеце».

► Практыкаванне «Плюсы-мінусы».

Задача: неабходна запоўніць табліцы, вызначыўшы «+», «-» папярковых кніг (I варыянт), электронных кніг (II варыянт).

Папярковая кніга			
+	-	+	-

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Праслухаць аўдыёкнігу; прачытаць кнігу; выкарыстоўваць спецыяльны від камп'ютара — электронную кнігу. Знайсці яе ў (электроннай) бібліятэцы
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Гэта яшчэ раз пацвярджае думку... У жыцці часта назіраем... Пра гэта сведчыць той факт, што... Кніга навучыла...; ацаніць аднаўленне...; выслухаць аўтара...; пабыць сам-насам са сваімі думкамі; адпачыць з кнігай; спазнаць і паслухаць сябе; дапамагае ўзбагаціць свой

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
		унутраны свет; стаць цікавым суразмоўцам; стаць індывідуальнасцю
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць. Кніга патрэбная і цікавая людзям ва ўсе часы. Яна мяняецца, значыць, працягвае жыць

Кантрольнае сачыненне-апавяданне пра наведванне цікавых мясцін, экскурсію ў музей (Нацыянальную бібліятэку Беларусі)

► Састаўленне плана.

План
1. Пачатак (дзе, калі, з кім наведвалі цікавыя мясціны, мерапрыемствы?) 2. Асноўная частка (развіццё падзей): а) як усё пачыналася, развівалася? б) што найбольш уразіла? 3. Заключная частка (развязка падзей)

► Цікава ведаць, што...

- Нацыянальная бібліятэка з'яўляецца адной з самых вялікіх у свеце: агульная плошча будынка 113 669 кв. м; агульная вага 140 000 тон. Будынак бібліятэкі ўдвая цяжэйшы за Астанкінскую тэлевежу ў Маскве.
- Галоўны ўваход у бібліятэку выкананы ў выглядзе старонак раскрытай кнігі. Будынак у форме каштоўнага каменя задуманы невыпадкава: алмаз, а яшчэ дакладней — ромбакубаактаэдр, сімвалізуе духоўныя і матэрыяльныя каштоўнасці, якія захоўваюцца ў бібліятэцы. З-за незвычайнасці канструкцыі Нацыянальная бібліятэка Беларусі ўваходзіць у ТОП-50 самых «незвычайных будынкаў свету» і займае 24-е месца.
- Для будынка незвычайнае падсвятленне: вонкавае электроннае светлае табло — адно з самых вялікіх рэкламных носбітаў у Беларусі (плошча 1440 кв. м). Не было ні дня, калі б падсвятленне не ўключалася.
- Грані ромбакубаактаэдра пакрытыя сеткай з 4,5 тысячы святлодыёдных лампаў і могуць святціць больш чым 16 тысячамі адценняў. У начны час

Нацыянальную бібліятэку відаць з космасу.

- Да паслуг карыстальнікаў 17 чытальных залаў, якія могуць прыняць больш за 1500 чалавек.
- Дастаўка дакументаў ажыццяўляецца праз сучасную сістэму — тэлеліфт. Хуткасць дастаўкі складае каля 20 хвілін.
- Гонарам бібліятэкі з’яўляецца Музей кнігі. У выставачнай зале (288 кв. м) дэманструецца больш за 300 унікальных кніжных помнікаў: рукапісныя і старадрукаваныя кнігі, рэдкія выданні XV–XXI стст.
- Прызнаннем укладу Нацыянальнай бібліятэкі ў развіццё беларускай культуры, захаванне і папулярызацыю кніжнай спадчыны з’яўляюцца шматлікія ўзнагароды. Сярод іх прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2018), спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (2012) і інш.
- У бібліятэцы штогод праходзіць больш за 200 розных мерапрыемстваў, пры гэтым кожнае чацвёртае носіць міжнародны характар. На базе бібліятэкі праходзяць сустрэчы на вышэйшым дзяржаўным узроўні з удзелам кіраўнікоў дзяржаў, кіраўнікоў урадаў, творчыя і навуковыя мерапрыемствы, прэзентацыі і інш. Усяго ў год праходзіць каля 30 мастацкіх праектаў і больш за 200 кніжных выстаў.
- Нацыянальная бібліятэка падтрымлівае сувязі і супрацоўнічае з найбуйнейшымі бібліятэкамі свету. На сённяшні дзень «алмаз ведаў» налічвае 47 дзеючых дагавораў аб супрацоўніцтве з бібліятэчнымі і адукацыйнымі ўстановамі замежных краін.

Сачыненне-апісанне пра любімую пару года

► Чэк-ліст

Пара года	Словы-асацыяцыі
Зіма	
Вясна	
Лета	
Восень	

► Састаўленне плана.

План
1. Пачатак (пра што пойдзе размова?) 2. Асноўная частка (апісанне пары года): а) нежывая прырода (сонца, дождж, снег, мароз, шэрань, вясёлка і інш.); б) жывая прырода (расліны: дрэвы, кветкі, травы; жывёлы: насякомыя, птушкі, звяры, рыбы, паўзуны, земнаводныя). 3. Заключная частка (уражанне)

Кантрольнае сачыненне-разважанне на аснове афарызма

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	1–2 сказы на тэму афарызма (праца, каханне, прырода і г. д.). ...(аўтар афарызма) адзначаў, што... Магчыма, у яго (аўтара) жыцці былі моманты, калі... (некаторы час знаходзіўся па-за межамі краіны, моцна кахаў, адчуў здраду...) Я (веру, думаю, упэўнены), што так...
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Гэта яшчэ раз пацвярджае думку... Пытанне, заключанае ў афарызме, дазваляе... Параўнанне дазваляе ўявіць... Пра гэта сведчыць той факт, што...
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць

► Цікава ведаць, што...

«Все дороги ведут в Рим» — старажытная прыказка, якая апавядае не толькі аб велічы горада, але і магутнасці ўсёй Рымскай імперыі. За пяць стагоддзяў, з V па I ст. да н.э., у склад Рымскай імперыі ўвайшлі Грэцыя, краіны Блізкага Усходу, Егіпет. Яе ўладанні распасціраліся праз усю Еўропу аж да Брытанскіх астравоў.

З VI ст. да н.э. цэнтрам дзелаваго і грамадскага жыцця горада стаў знакаміты рымскі Форум. Тут праходзілі народныя сходы, вырашаліся найважнейшыя пытанні вайны і міру, кіравання дзяржавай, заключаліся гандлёвыя пагадненні, слухаліся судовыя разборы, кіпелі страсці... На тэрыторыі Форума было мноства будынкаў, абеліскаў і статуй. Ад Форума пачыналіся найважнейшыя дарогі дзяржавы, да яго сыходзіліся асноўныя вуліцы горада.

Рымляне злучылі дарогамі практычна ўсе гарады Італіі, а затым працягнулі іх і да іншых гарадоў Рымскай імперыі. А паколькі Рым быў цэнтрам гэтай імперыі, дарогі фактычна туды і вялі. Выбіраючы на скрыжаванні дарогу шырэй, можна было цудоўна дабрацца да Рыма з любой кропкі гэтай дарожнай сеткі.

Сачыненне-разважанне на грамадзянска-патрыятычную тэму

- Вынікі апытання насельніцтва Беларусі, прысвечанага пытанням гістарычнага мінулага і патрыятызму, праведзенага ДНУ «Інстытут сацыялогіі НАН Беларусі».

- Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	Лінгвіст, акадэмік, мовазнаўца, вучоны, філолаг, аўтар выказвання. Лічыў, сцвярджаў, разважаў, пісаў
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Афарызм, выказванне, думка, меркаванне, зацвярджэнне, выслоўе, слова. Дакладна, справядліва, бясспрэчна, зразумела.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
		Не магу не пагадзіцца, я цалкам згодны, я падзяляю пункт гледжання, я вымушаны пагадзіцца, я падтрымліваю меркаванне. Несумненна меркаванне аўтара пра тое, што... Аўтар перакананы, што...; і такая ўпэўненасць апраўданая. Пакажам, дакажам, праілюструем, пацвердзім, прадэманструем
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць. На мой погляд, лічу, думаю, мне здаецца, на маю думку. Зразумела, вядома, безумоўна

Эсэ аб праблеме чытання, ролі кнігі, бібліятэкі ў грамадстве

Эсэ і сачыненне — гэта не адно і тое ж. Кожнае эсэ — сачыненне, але не кожнае сачыненне — эсэ.

	Сачыненне	Эсэ
Мэта	Вучыць фармуляваць асабістыя думкі; выяўляць прычынна-выніковыя сувязі	Стварыць мастацка-публіцыстычны тэкст, які будзе паказваць думку аўтара і прымушаць чытача падзяляць або аспрэчыць яе. Аргументаў павінна быць больш, і іх можна браць не толькі з літаратуры, але і з грамадскага жыцця
Структура	I. Тэзіс II. Доказ III. Вывад	Кальцавая структура (колькасць тэзісаў і аргументаў залежыць ад тэмы, абранага плана, логікі развіцця думкі). I. Пачатак II. Асноўная частка 2.1. Тэзіс, аргументы* 2.2. Тэзіс, аргументы 2.3. Тэзіс, аргументы і г. д. III. Заключэнне

	Сачыненне	Эсэ
Стылістыка	Нейтральная лексіка	Эсэ ўласцівая эмацыйнасць, экспрэсіўнасць, мастацкасць, шырока выкарыстоўваюцца: рытарычныя пытанні і звароты;
		- тропы; - фразеалагізмы; - архаізмы, неалагізмы, прафесійны слэнг
У сачыненні ўласныя думкі можна замяніць пазіцыяй крытыка, адзначыўшы толькі сваю згоду (нязгоду) з яго доказамі. У эсэ гэта немагчыма: яно будзе на асабістых меркаваннях адносна праблемнай сітуацыі. Каб напісаць эсэ, трэба добра ўяўляць сабе сэнс праблемы, разумець яе значэнне для грамадства і мець уласнае бачанне барацьбы з ёю. Эсэ патрабуе шырокага кругагляду, знаёмства з актуальнымі падзеямі, эрудзіраванасці, літаратурнага таленту		

* Аргументы — гэта факты, з’явы грамадскага жыцця, падзеі, жыццёвыя сітуацыі і жыццёвы вопыт, навуковыя доказы, спасылкі на меркаванне вучоных і інш.

► Састаўленне плана.

План		
Частка эсэ	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Пачатак	Факусіруецца ўвага на праблеме (ставіцца праблема)	Выбар тэмы прадыхаваны тым, што... Ніколі не думаў(ла), што мяне ўзрушыць думка аб тым, што... Для мяне гэта фраза з’яўляецца ключом...
Тэзіс	Аргументы — факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Па-першае, па-другое, па-трэцяе. Разгледзім некаторыя падыходы... Праілюстравана гэта можна на прыкладах з літаратурных твораў...
Тэзіс	Аргументы — факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	З аднаго боку... З другога боку...
Тэзіс	Аргументы — факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса	Варта лічыць правільным... Гэта можна даказаць тым, што... Здаецца на першы погляд правільным...
Заклучэнне	Факусіруецца ўвага на праблеме (рэзюміруецца меркаванне аўтара)	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць. Такім чынам, прыведзеныя навуковыя палажэнні (пункты гледжання, дадзеныя тэорыі)... Прыклады пацвярджаюць, што...

Сачыненне пра паходжанне назвы свайго горада, вёскі, мясцовасці і г. д.

- Практыкаванне «Рэбус».

- Віды тапонімаў.

Від тапоніма	Геаграфічныя аб'екты	Прыклад
Айконімы	Населеныя пункты, акрамя гарадоў	Вёска Заельнае, аграгарадок Кузьмічы
Асціёнімы (разнавіднасць айконіма)	Гарады	Салігорск, Мінск, Орша
Лімонімы	Азёры	Нарач, Асвейскае
Патамонімы	Рэкі	Бярэзіна, Нёман, Пціч

- Пісьмо.

Я цікаўлюся гістарычным мінулым свайго Шаркаўшчынскага краю. Таму хацелася даведацца паходжанне назвы Радзюкі. У вёсцы і наваколлі жывуць таксама людзі з прозвішчам Радзюк. Ведаю, што гэта прозвішча сустракаецца і ў іншых месцах Беларусі.

Хачу прапанаваць свае дзве версіі паходжання назвы вёскі. Першая — мая, паэтызаваная. Ад бабулі чула слова «радзец» у значэнні «старацца, дбаць, быць руплівым». Казалі: «Ну, нікольні не радзее, жыве: пусці — павалюся, паднімі — устану» (пра нядбайнага гаспадара).

Падумалася: калісьці ў даўнія часы жыў на ўзлессі чалавек. Араў, скарадзіў, сеяў жыта, кідаў авёс у грязь, трымаў калоды пчол, хадзіў на звера.

Пад нівы ляды расчышчаў, ледзь днее,
 Пшаніцу малаціў і апрацоўваў лён.
 Казалі людзі: «Ён стараецца, радзее»,
 Бо бачны быў ад дбайнай працы плён.
 Ад ранку шчыраваў ён на сялібе,
 Не шкадаваў ні ног, ні вузлаватых рук.
 Не бачыў у ім, здаецца, ніхто хібаў.
 І далі яму прозвішча Радзюк.
 Ён будаваў жылло, цяпер ужо з сынамі,
 З дубовага бяргвення на вякі.

Іх людзі называлі Радзюкамі,
А вёску, што ўзнікла, — Радзюкі.

Можа, і мае дачыненне той руплівы і дбайны Радзюк да маёнтка Радзюкі на ўзбярэжжы Бярозаўкі, які ў 1825 годзе купіў у графаў Берастоўскіх прадстаўнік і пачынальнік знакамітага шляхецкага роду Бароўскіх, уладальнікаў герба «Ястрабец», Антон Бароўскі... Прадаўжальнікі роду Бароўскіх цяпер жывуць у Польшчы і маюць сваю версію паходжання назвы Радзюкі. Хутчэй за ўсё, гэта легенда. Прадстаўніца іх роду пані Дзюка (ад жаночага імя Ядзюнька), чароўная і прывабная, ператварыла радзіннае гняздо ў сапраўдны райскі куток: аранжарэі, экзатычныя расліны, цудоўны сад, алеі з бэзу, язіну.

Птушыны спеў у паркавых прысадах,
Альтанкі сярод бэзу і язіну.
У маёнтка запрашэнню былі рады,
І доўга ўсіх не пакідалі успаміны.
Прыемнай, дабрадзеянай была пані.
З маёнткаў Лонка, Мосары і Букі
Бароўскіх вотчына найпрыгажэйшаю прызнана.
З ахвотай госці ехалі ў рай Дзюкі.

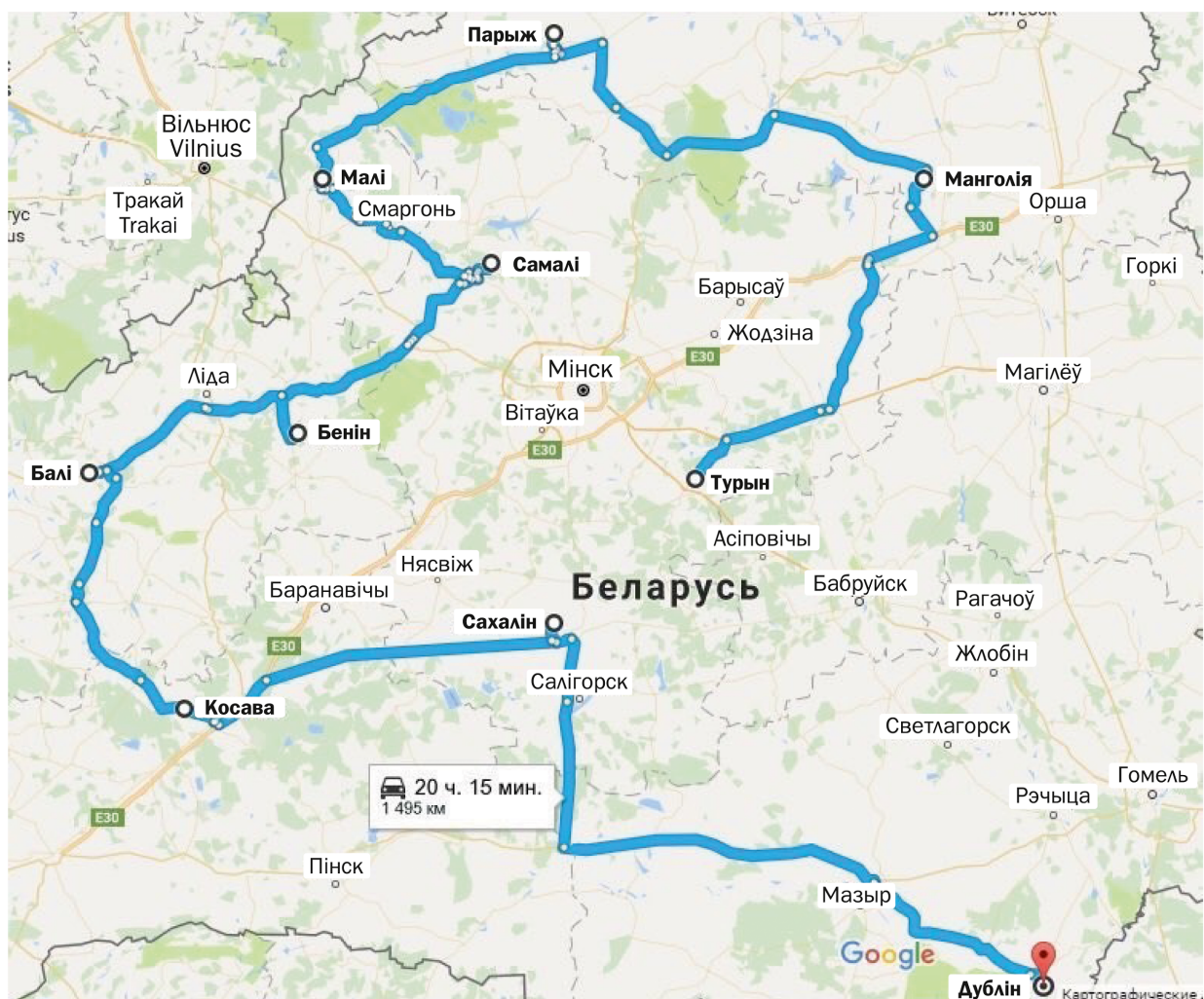
Сапраўды, па-польску гучыць Радзюкі (націск падае на перадапошні склад). Магчыма, з цягам часу адбылося выпадзенне гука «й». Але гэта толькі версія.

Газета «Звязда»

► Састаўленне плана.

План
1. Пачатак (назва і месцазнаходжанне населенага пункта).
2. Асноўная частка (развіццё падзей): а) паходжанне, час узнікнення; б) легенда (калі вядома); в) герб (пры наяўнасці).
3. Заключная частка

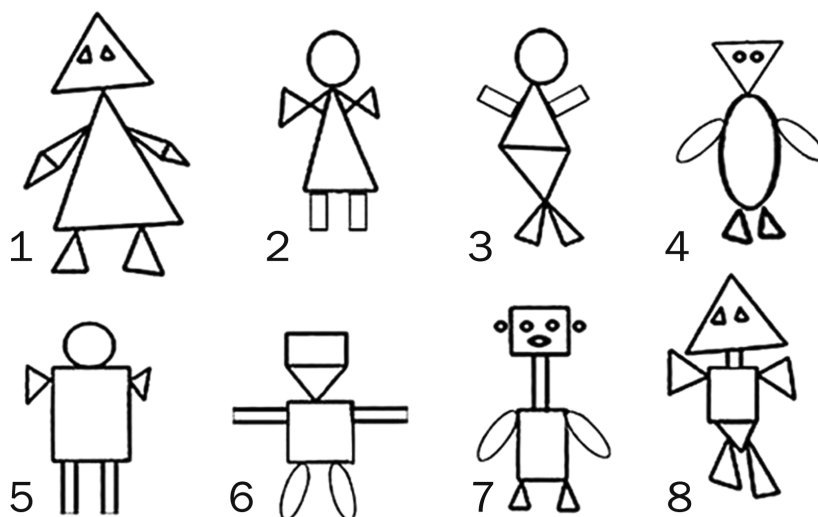
► Цікава ведаць, што...

Сачыненне-разважанне на маральна-этычную тэму

► Тэст (індывідуальнае выкананне).

Перад вамі 8 тыпаў выяў чалавека, складзеных з простых геаметрычных фігур: трохвугольніка, круга і квадрата. Вам неабходна выбраць і абвесці той малюнак, з якім вы сябе больш за ўсё асацыіруеце.

► Састаўленне плана.

План		
Частка сачынення-разважання	Змест	Лексічнае суправаджэнне
Тэзіс	Думка, якую трэба даказаць	1–2 сказы на тэму (характар, чалавечнасць, чэснасць, канфліктнасць, дапамога) Я (веру, думаю, упэўнены), што так...
Доказ	Факты, якія пацвярджаюць правільнасць тэзіса, у тым ліку правесці паралель з мастацкім(і) творам(і)	Па-першае, па-другое, напрыклад, акрамя гэтага, каб пераканацца, чаму ж, і нарэшце. Гэта яшчэ раз пацвярджае думку... У жыцці часта назіраем... Пра гэта сведчыць той факт, што... Аднойчы быў выпадак, калі сам...
Вывад	Вынік разважання	Таму, такім чынам, так як, словам, усё гэта, значыць